

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע, מ"א, ט"ז ומשנ"ב על הדף



כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן

העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף

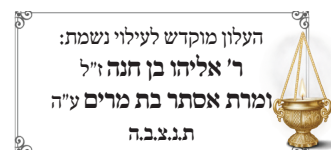
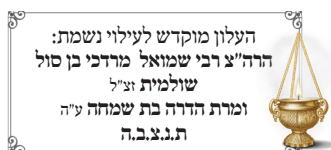
היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמצאת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים |

מבחינים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

בס"ד

שבוע פרשת דברים

יום א' ב' באב - שבת ח' באב תשפ"ה



דף ט"ל ע"א

תנו רבנן אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן, כגון הסולתנית והעפיץ הרי זה מותר; יש לו עכשיו ועתיד להשיר בשעה שעולה מן הים, כגון אקונס ואפונס, כמספטיים ואכספטיים ואוטנס מותר.

מבואר בגמרא כי יש מיני דגים שהורים שקשקשיהם דקים מאד ואינם ניכרים, ולכן אם כרכוהו בבגד או נתנו אותו בכלי מלא מים ונמצאו קשקשים, מותר דלא הצריכה התורה קשקשים גדולים דווקא, ולכן במינים שאינם ידועים לנו ועשו בחינה בכריכת בגד או במים ונמצאו קשקשים, כשרים הם, וכן מבואר בסוגיין דאם העמידו הדג נגד השמש ורואין בו קשקשים קטנים מותר. וכתבו האחרונים שדבר פשוט הוא דבדבר שצריך ראיה עין אינו מועיל אם רואין ע"י זכוכית מגדלת, דצריך לראות בעין עצמה, ושכן הוא בענינים שבכל התורה כולה במה שצריך ראיה עין [אמנם יש הטוענים שלחומרא אזלינן בתר ראייה בזכוכית הנ"ל, שנחלש כח הראיה כמו שמוכח מחז"ל בכמה מקומות, ויש הטוענים להיפך, שלא נתנה תורה למלאכי השרת, ואזלינן בכל דור ודור חפי מה שהוא, ואכמ"ל]. ועוד אמרו בגמרא דאם מין דג זה אין לו בקטנותו קשקשים ועתיד לגדלו לאחר זמן מותר לאכלו גם בקטנותו, דלא הצריכה תורה רק מין שיש לו קשקשים.

אף על גב דאמר מר נותן טעם לפגם מותר, אגב חורפיה דחילתיתא מחליא ליה שמנוניתא, והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסור.

וכתבו הראשונים דזהו לא בכל דבר חריף רק בחלתית שהוא חריף מאד [תוד"ה אגב והרא"ש בשם הר"ם מרוטנבורג] דאינו מאכל אדם כלל, רק לפרקים מערבים ממנו מעט בתוך המאכל ויש בו חמימות הרבה ואינו דומה לצנון

ושארי מאכלים חריפים דלא מהני חריפותם רק להוציא הבלוע מתוך הכלי והמאכל אבל לא לעשות אינו בן יומו כבן יומו וזו דעת עוד פוסקים.

וכתב בספר התרומות דצנון או שלקות שחתכום בסכין של בשר אסור לאכלם בחלב עד שיקלוף מקום החתך או עד דטעם ליה שלא יהא בו טעם בשרדאפילו אין הסכין בן יומו, וכן הדין בשומין ובצלים וכרשים שחתכום בסכין של בשר שאין לאוכלן בחלב שגם הן חריפין כמו צנון. וכתב הטור דמהר"ם מרוטנבורג התיר בין בצנון בין בשומין ובצלים אא"כ היה הסכין בן יומו, ולא רצה להורות הלכה למעשה וכתב שאע"פ שאני מורה כספר התרומות לאסור איני מוחה בידי הנוהגין היתר. וכן תפסו להלכה רוב הפוסקים מגדולי האחרונים וגם בימי הראשונים היו מורים כן כמ"ש הרא"ש הנ"ל.

וכן היה ר"ש בן אלעזר אומר מעשה באשה אחת שנשאת לחבר, והיתה קושרת לו תפילין על ידו, נשאת למזכר, והיתה קושרת לו קשרי מוכס על ידו.

מהגירסא כאן משמע שרבי שמעון בן אלעזר חולק על רבי מאיר, אבל הגירסא במסכת בכורות [ל' ע"ב], אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ, וכן בתו של חבר שנשאת לעם הארץ, וכן עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ אין צריכין לקבל דברי חבירות בתחלה; רבי מאיר אומר אף הן צריכין לקבל עליהן דברי חבירות לכתחלה, ר"ש בן אלעזר אומר משום רבי מאיר מעשה באשה אחת שנשאת לחבר והיתה קומעת לו תפילין על ידו, נשאת לעם הארץ והיתה קושרת לו קשרי מוכס על ידו. ע"כ. והכי מסתבר טפי, דר"ש בן אלעזר היה תלמידו המבהק של רבי מאיר, ולא מסתבר שיחלוק עליו.

אמר רב חבי"ת אסור בחותם אחד חמפ"ג מותר בחותם אחד וכו'.

כולל ומכון ראש פינה:

והחילוק בין אלו לאלו לרש"י [ד"ה אסורין] משום דחבי"ת דמיהן יקרין וטרח ומזייף בחותם אחד, ואף שהיין אינו יקר מ"מ מפני תאוות ניסוך טרח ומזייף החותם כדי לנסך, ואלו הג' טרח ומזייף כדי להחליף בגרוע מזה, אבל חמפ"ג שאין דמיהן יקרים לא טרח ומזייף אף בחותם אחד. ולפ"ז תלוי הכל לפי היוקר והחשיבות באותו מקום לבד מיין. אבל להרמב"ם [פי"ג ממאכלות אסורות] כל דבר שבהחליפו יש איסור דאורייתא כדגים ובשר ותכלת צריך שני חותמות, וכל דבר שבהחליפו הוי רק איסור דרבנן כמו חמפ"ג די בחותם אחד, ויין אף על גב דהוא דרבנן החמירו בו כשל תורה מפני חשש ניסוך, וכ"כ הטור בשם הרשב"א דבדאורייתא צריך שני חותמות ובדרבנן די בחותם אחד, וחלב הוי ג"כ דרבנן משום דלהחליף לגמרי על חלב טמא אי אפשר דיכול להכיר, דטמא ירוק וטהור לבן, והחשש הוא רק על תערובת ומדאורייתא מין במינו בטל ברוב, ועל רוב טמא אין חשש מפני שיוכר, ונמצא דהאיסור אינו אלא מדרבנן ודי בחותם אחד.

והר"ן ורא"ה [בבד"ה] כתבו הטעם ע"פ הירושלמי משום דחבי"ת איסורו מגופו וחמפ"ג איסורו ע"י תערובות, ופת אף על גב דאיסורו מגופו כיון שהוא רק דרבנן די בחותם אחד. ולפ"ז צריך שני תנאים לשני חותמות, שיהא איסור תורה ושלא ע"י תערובות, ובחסר אחד משני תנאים אלו די בחותם אחד.

ולפי דעת הרמב"ם והרשב"א אין חילוק בין ששולח ע"י גוי ובין שמפקיד בידו, ובדבר שצריך שני חותמות גם במפקיד בידו צריך שני חותמות. אבל לפי דעת התוספות [לעיל ל"א ע"א ד"ה דאמר] א"צ שני חותמות רק בשולח על ידו, דכיון שלא יראה הישראל את החותם צריך שני חותמות, אבל במפקיד בידו ואח"כ יבא ויטלנו בכל דבר סגי בחותם אחד, שהרי הישראל יראה אח"כ אם לא נתקלקל החותם, ולפ"ז גם בשולח על ידו לישראל אחר, אם הודיע להישראל בכתב תמונת החותם ושיכירו כשיקבלו מיד הגוי ג"כ די בחותם אחד בכל דבר, וגם הרא"ש הסכים לדיעה זו וכמ"ש הטור בשמו, אלא שכתב שצריך גם להודיע לגוי שהודיע להישראל את אופן חתימתו, ע"ש. ולכאורה מלשון זה משמע דבשולח לחבירו תרתי בעי, להודיע לחבירו כדי שיכיר החתימה, וגם להודיע לגוי שהודיע לחבירו, ואף שדי בהודעה לחבירו ואם יכיר החתימה טוב ואם לאו הרי ממ"נ אינו מועיל, י"ל שהוא לתועלת הענין כדי שלא יגע הגוי לקלקל החותם ולעשות מה שלבו חפץ. וכן כתב הריטב"א [לעיל ל"א ע"א], ואם שולחו לישראל חבירו צריך שיודיענו בכתבו ענין חותמו כדי שיהא לחבירו היכר חותם, וגם טוב הוא שיאמר כן לגוי כדברי ר"י ז"ל ואף על פי שאין זה מעכב.

והש"ך [יו"ד סימן ק"ח סקט"ו] והפר"ח כתבו דבאמירה לגוי שהודיע לחבירו די, וא"צ להודיע לחבירו כלל מטעמא דמירתת הגוי. ופירשו דבריהם דה"ק דאף כשמודיע

לחבירו לא סגי עד שיאמר וכו' ובזה בלבד די, ע"ש. ובתוספות לעיל כתבו, דר"ת כתב דאין צריך חותם בתוך חותם אלא בישראל חשוד וגרע מגוי מפני שהוא בטוח שיאמינוהו ולא מירתת כ"כ, וכתבו עליו תוספות דקשה קצת פירוש ר"ת, דנבואה היא להעמיד כל אלו ההלכות בישראל חשוד, ואנן בגוים קיימינן, לכך נראה לפרש דהכא והתם בגוי איירי, ויש לחלק בין שולח לחבירו ואינו חוזר ורואה חותמו להכירו דאז צריך חותם בתוך חותם דלא מרתת שסבור האחר לא יכיר החותם, אבל היכא שמניחו ביד הגוי ועתיד לראות חותמו להכיר די בחותם אחד, כמו שהבאנו לעיל. והרמ"א הביא דעה זו, וז"ל, וי"א דלא בעינן שני חותמות רק בישראל חשוד, אבל בגוי הכל שרי ע"י חותם אחד ובדיעבד יש לסמוך על זה.

דף ל"ט ע"ב

וטרית.

פירש רש"י ז"ל מין דגים מלוחין שאינן טרופות שחתיכותיו נכרות. וכתב הר"ן, וא"ת ואע"פ שחתיכות נכרות אמאי לא חיישינן שמא נמלחו עם הטמאין, ואע"ג דאחזוקי איסורא לא מחזקינן היכא דשכיח כי הא ודאי חיישינן. וכתב די"ל דכיון דפליטת דגים אינה אלא מדרבנן, כדאמרינן בחולין [צ"ט ע"ב] שאני ציר דזיעה בעלמא הוא, והכא ספיקא הוי, אזלינן ביה לקולא, וכן כתוב בספר העטור דדגים מלוחין של עובדי כוכבים מותרין אלא שכתב שנהגו בהן איסור, וכתב הר"ן דבכל מקומות הללו נהגו בהם היתר.

ומה שאמרנו דציר דגים טמאים אין איסורו רק מדרבנן דזיעה בעלמא הוא, הוא דווקא בדג שאין בו שמנונית אבל הדגים השמנים צירן אסור מן התורה כבשר, ולכן כל ספק שיארע בציר דגים הוה ספיקא דרבנן והולכין להקל אבל בדג שמן הולכין בספיקו להחמיר דהוי ספיקא דאורייתא. ודווקא ציר שע"י מליחה הוה בדגים מדרבנן, אבל ציר שע"י כבישה מעת לעת, וכ"ש ציר שע"י בישול הוה מן התורה, ויש חולקין בכבוש [נודע ביהודה קמא יו"ד סימן כ"ו].

ולהלכה פסק בשולחן ערוך [יורה דעה סימן פ"ג], ציר דגים טמאים, אינו אלא מדרבנן. לפיכך מותר לקנות מהעובד גלולים דגים מלוחים, טהורים, אף על פי שמונחים עם הטמאים בכלי אחד, שמא לא נמלחו יחד. והגיה הרמ"א, ויש אוסרים, אם מונחין עם הטמאים בחבית אחת. וכן נוהגין שלא לקנות, אפילו אם רואים רק שמונחים עם הטמאים המלוחים בערבוב על השלחן שמוכרין אותן שם (ת"ה סי' קע"ד והגהות שו"ד וש"ד סימן כ' וא"ז וארוך כלל י"ג ומרדכי בשם תוספות הר"ר ישראל), מלבד בהעריג"ג ומרקדי"ש דמתירין בכל ענין, דודאי אין נמלחים עם הטמאים, משום דאין דרך למלחן עמהם

(מרדכי). ואפילו בשאר דגים, אין להחמיר לפשפש ולבדוק אם יש ביניהם דגים טמאים. ואם רואה שהדגים הטמאים שרוים במים עם הטהורים, אפילו בהעריג"ג, יש לאסרו (הגהות ש"ד בשם מהרא"י ור' ירוחם). אבל אין חוששין שמא נשרו, כל זמן שאין רואים (שם). וכל זה לכתחלה, אבל בדיעבד, שכבר קנאו, יש להתיר בכל ענין, משום דציר דגים דרבנן, ואמרינן שמא בתחלה לא נמלחו יחד, ואין חוששין אח"כ לבליעתן זה מזה (ארוך). ודוקא דלית בהו שמנונית, וסתם דגים מלוחים לית בהו שמנונית, אבל אם אית בהו שמנונית, אסור מדאורייתא. וספיקא לחומרא (שם). והיכא דהדגים מלוחים יבשים, מותר בכל ענין, מאחר דהטמאים ג"כ יבשים (מהרא"י בת"ה). ונהגו להחמיר גם בזה לכתחלה, אם מונחים ביניהם (שם). ע"כ.

ויש בנותן טעם להביא לשון השערי דורא [סימן י'] בענין זה, וז"ל, אמנם תבא מארה באיש אשר רואה בעיניו דגים טהורים וטמאים מונחים יחד בכלי וקונה אותם לכתחלה ועליהם נאמר ופושעים יכשלו בם. ע"כ. וכ"כ המרדכי [סוף פרקין] בשם גדולים דדגים מלוחים המונחים יחד עם הטמאים נהגו בהם איסור, ע"ש. ואכמ"ל.

כל שכלבית אחת או שתי כלביות משוטטות בו.

לרש"י כלבית דג טמא הוא וגדל מאליו בציר של דגים טהורין, ואם יש ציר של דג טמא עמו לא תגדל בו כלבית והיא עצמה טמאה. אבל רבינו חננאל כתב שהוא דג טהור, שכיון שיש בציר דג קטן אחד טהור, אנו מחזיקין את כל הציר בטהור, וכתב הר"ן דלפי זה כלבית פירושו דג קטן, בין טמא בין טהור. ואף שבטריט מבואר לקמן דבעינן שיהא ראש ושדרה נכרת לכל אחד ואחד, אלמא אין סומכין בחתיכה על סימני חברתה ואפילו לטבל בצירן כמו שיבואר, ואם כן ה"ג לא נסמוך על הציר אע"פ שיש בתוכו דג טהור, כתב הר"ן ד"ל דקל הוא שהקילו חכמים בציר לפי שאיסורו אינו אלא מדבריהם, ולפיכך הקילו בו להתירו בדג אחד, אבל טרית כיון דלאכילת גופה צריך הכרת ראש ושדרה לכל אחד ואחד, גזרו אפילו על צירן משום גופן, שכיון שגופן מעורב בצירן אי שרי צירן אכלי נמי גופן, אבל ציר זה שאין בו דג טמא כלל מותר בסימן אחד דהיינו כלבית שבו:

דף מ' ע"א

השתא אחת אמרת שרי תרי מיבעיא לא קשיא כאן בפתוחות כאן בסתומות.

לרש"י חבית פתוחה לא סגי ליה בחדא דאיכא למימר מעלמא נפל בה, וכתב הר"ן דצריך לומר לפי פירושו שכלבית טמאה זו יכולה לחיות זמן מועט בציר דגים טמאים, דאי לא היכי חיישינן דלמא מעלמא נפל, והרי היתה צריכה למות מיד אם היה שם ציר טמא, ומיהו

אינה חיה שם הרבה, שא"כ אף בסתומות נחוש שאין לך סתומה שלא היתה מתחלתה פתוחה. וכתב הר"ן דלרמב"ם [פ"ג מהלכות מאכלות אסורות] נראה דהכי פירושו, דבפתוחות סגי להתיר כל החביות בכלבית אחת שנמצאת בחבית אחת, דכמאן דמערבן בהדי הדדי דמיין, אבל בסתומות אין כל החביות מותרות עד שימצאו שם שתי חביות כל אחת בכלבית אחת.

איתמר רב הונא אמר עד שיהא ראש ושדרה ניכר.

דס"ל לרב הונא שיש דגים טמאים שראשן עגול או שיש להן חוט השדרה, אבל אין בהן שיהא להם שני סימנין הללו. ורב נחמן אמר או ראש או שדרה, ס"ל שאין בטמאין לא ראש עגול ולא חוט השדרה. והרמב"ן פירש דרב הונא נמי מודה דדגים טהורין נכרין בראש או בשדרה, אלא הכא בדגים חתוכים כל אחד ואחד לשנים ובאין ראש בפני עצמו וגוף בפני עצמו, רב נחמן סבר אם ראש קיים וניכר שהוא טהור אוכלין את הגוף דמיניה הוא ואע"פ שהוא טרוף ואינו ניכר, ורב הונא סבר דבעינן סימן בכל חתיכה וחתיכה אא"כ הן חתיכות שוות ומתאימות.

והנה לפום ריהטא משמע בסוגיא דיש סימנים נוספים לדגים חוץ מסנפיר וקשקשת, והם צורת הראש והשדרה, וכתבו התוספות דמה שלא מנה התנא סימן דשדרה בהדי סנפיר וקשקשת הוא לפי שלא מנה רק סימנין דמבחוץ ולא סימנים מבפנים, והראש יש כאלו שדומים לטמאים. והקשה הרמב"ן דא"כ דדגים נכרים בראש ושדרה למה היו צריכים במעשים דלעיל לסדוק אם יש להם קשקשים וכו', לבדקינהו בראש ושדרה. ואפשר דאיכא טהורין דדמי לטמאים בראש ושדרה, אבל אין לך דג טמא שיהא לו ראש ושדרה כשל טהור. וכתב הר"ן דנמצינו למדין דראש ושדרה סימני דגים טהורין הן. אבל הראב"ד ז"ל פירש שזו שאמרו שיהא ראש ושדרה ניכר, בטביעת עינא קאמר, ויהא ניכר שהוא דג פלוני טהור. ואין פירושו מתיישב בהלכה כלל, ולפיכך נראה עיקר כפירושו של רש"י ז"ל. אלא שכתב הרמב"ן ז"ל דצריכה רבה מפני שלא מצינו בחבור הגאונים ז"ל שיהיה סימן לדגים בראש ושדרה.

והרא"ש כתב [סי' מ"א] דכיון שיש בטהורים שבראשם ושדרתם דמו לטמאים, א"כ אין זה סימן מובהק ויכול להיות גם בהיפך, שבטמאים יש ראשם ושדרתם דמו לטהורים, וא"כ אין לסמוך על סימן זה להתיר. וכתבו הנו"כ בשו"ע [יו"ד סימן פ"ג] דמ"מ בחבית חתיכות דגים מלוחים יש להתיר ע"י סימן זה, דכיון דאין כאן ריעותא במה שאין להם קשקשת, דנופלים בשעת מליחה, לכן יש להתיר ע"י סימן זה ולא חיישינן למיעוטא דמיעוטא שטמאים יש להם סימנים אלו בטהורים. משא"כ כשבא לפנינו דג שלם בלא קשקשים א"א להתיר ע"י [ב"ה ודרישה וש"ך סק"י].

וזה"ל הרמב"ם [פ"ג מהלכות מאכלות אסורות], אין לוקחים דגים מרוצצים מלוחים מן הגוי והם הנקראים טרית טרופה ואם היה ראש הדג ושדרו ניכר אף על פי שהוא מרוצץ מותר ליקח אותו מן הגוי. עכ"ל. ונראה דמפרש דאין שום הפרש בסימן מובהק בראש ושדרה בין טמאין לטהורין אלא שצריך שיכיר בטביעות עין הראש והשדרה שהוא ממין דג פלוני ואז לא חיישינן לדג אחר טמא שעירב עמהן, דאין להחזיק איסור והראש והשדרה הם עיקר הגוף לפיכך יש בהן הכרה מאיזה דג הוא [כ"מ].

בשחתיכות שוות.

פירש רש"י כשמחברין אותן יחד מתחברות ונכרות שהן כולן מדג אחד. ומדברי הרמב"ם נראה דכי אמרינן בשחתיכות שוות היינו לומר שמתוך חתוכן נראה שהוא מין דג אחד.

ההיא ארבא דצחניתא דאתאי לסורא וכו'.

ובהאי עובדא דארבא דצחניתא כתב הר"ן דאיכא למימר דצחניתא היינו חילק, ומה שלא חששו שערבונה עולה עמה כדאמרו לעיל, אפשר דההיא ארבא של חביות מלוחות היתה וסבירא ליה שאין לחוש לתערובות טמאין, שטמא והטהור מקלקלין זה את זה, לפיכך בשעת מליחה מפרישין הטמאים מתוכן ומשום הכי שריא.

וכתב הר"ן דאחרים פירשו האי עובדא דכולה ארבא חד מינא הוה ושויין במראה, ורב הונא אשכח קילפי בדופנא של ארבא והיה תולה שמאלו נשרו, וכיון שניכר לעין שכולן מין אחד שרינהו לכולהו, ואמר ליה רבא מי איכא דשרי כי הא מילתא בדוכתא דשכיחי קילפי, כלומר שמא מדגים אחרים טהורין נשרו קילפין הללו ונדבקו בדפני הספינה.

נפקי שיפורי דרבא ואסרי נפקי שיפורי דרב הונא בר חנינא ושרי.

והרי חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר, וכאן רב הונא בר חנינא בא להתיר את שאסר רבא. כתב הרמב"ן דלאו דוקא הוא כסדר שכתוב כאן, אלא מעיקרא נפקי דרב הונא דשרי. ואע"ג דרבא אפיק שיפורי ברישא לאו שיפורא גרם. ועוד כתב הר"ן דכל שאחרון גדול מיניה מצי שרי, ומשמע דרב הונא בר חנינא הוה עדיף טפי מדסמך רב אשי עליה:

אמר רב ברונא אמר רב קרבי דגים ומיעי דגים אין נקחין אלא מן המומחה.

מרש"י משמע דמומחה היינו בקי בהן, והר"ן הביא אחרים דפירשו מאי מומחה נאמן, וכן מוכח בירושלמי, וטעמא דמילתא לפי שנחשדו עמי הארץ ליקח קרבי דגים מן העובדי כוכבים בחזקת טהורים ושמא טמאין הן.

ואף שיש סימנים בביצי הדגים, אמר רבינא בשנימוחו, ומשום הכי בעינן מומחה דלא מצינן למסמך אסימנין.

ובסוגיין משמע שיש סימנים נוספים בדגים להבדילם מדגים טמאים, בביצי דגים, שיש הפרש בין טמאים לטהורים, שהטהורים כל שלל ושלל ראשה אחד כד וראשה אחד חד כבביצת תרנגולת, והטמאים שני ראשיהם כדים או חדים כבביצת עוף טמא. וכן בשלפוחית של הדג המונחת בקרביים בטהורים ראשו אחד כד וראשו אחד חד ובטמאים שניהם כדים או חדים, ולפ"ז בבא לפנינו קרבי דגים או עוברי דגים שהם ביצי דגים בסימנים אלו מותר לאוכלן, ואם נימוחו הקרביים והביצים וא"א להכיר בסימן זה, אסור ללוקחן אלא מן המומחה, כלומר ישראל בקי ומבין בטיב קרבי דגים וביצייהם אף כשהן נימוחים להכיר מאיזה מין דגים הם, ואם אין שם מומחה כזה אין להם היתר אם לא כשיאמר הישראל אני מלחתי הדגים וראיתי שדגים טהורים הן ומהן הוצאתי הקרביים אלו והביצים אלו, וכ"ש כשמראה לנו הדגים ואומר ממין דגים אלו הוצאתים דכשר. ודעת ר"ת [תורה סימנין] דסימנים אלו הוו דאורייתא. אמנם אח"כ כתבו התוספות דמירושלמי משמע להדיא דגם בדגים אין זה סימן מובהק, ולפ"ז אפילו כשהן שלמים ולא נימוחו א"א לסמוך על סימנים אלו וצריך דווקא מומחה ואם אין שם מומחה צריך הישראל לאמר אני מלחתי הדגים וראיתי שטהורים הם.

דף מ' ע"ב

החגבין, והקפריסין, והקפלוטות, הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הספינה מותרין וכו', וכן יין תפוחים של עובדי כוכבים הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה מותרין וכו'.

והנה בסוגיות האחרונות מצאנו כמה וכמה דברים שאסרו חכמים לקחת מגוי, והמעין נראה שאינם דומים אחד לשני, דיש דברים שגזרו עליהם משום חתנות, כמו הפת היין והשלקות, ויש דברים שאסרו משום סכנת גילוי, ויש דברים שאסרו משום חשש כשרות, שמערבים בהם דברים טמאים או אסורים, כגון חלב. והנה מתוך דברים אלו יש דברים שנאסרו במנין, דהיינו אפילו ייבטל הטעם לאיסורם עדיין הם באיסורם [ויש כמה דברים שנחלקו בהם הראשונים האם נאסרו במנין או לא], ויש דברים שאסרו אותם רק מחשש כשרות או סכנה, ולכן כתבו הראשונים שבמקום שלא שייך הנ"ל אין איסור, כמו שבמקום שלא מצויים נחשים אין איסור מטעם גילוי, וכמו שמצאנו בסוגיין בדברים מסויימים שאסורים הם ובאופנים מסויימים מותרים, ועל אלו לכאורה לא שייך לומר שגזרו, כי איננה גזירה, רק אזהרה, ולפי זה צריך להבין מה זו כל הרשימה שאילו דברים אסורים וכו', הרי אין אלו אסורים מפני שהם של גוים, הרי הם

משום לתא שהרחקה, וזה מיישב קצת את הנ"ל, אמנם אין הדברים הנ"ל מוסכמים, ואכתי צ"ע רב בכל זה.

פרק שלישי

כל הצלמים אסורים וכו' במקומו של רבי מאיר היו עובדין אותה פעם אחת בשנה, ורבי מאיר דחיש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום, ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרו שאר מקומות אטו אותו מקום.

פירש הרמב"ן דהכי קאמר, דלרבי מאיר דחיש למיעוטא כל המקומות שאין מנהג שלהם ידוע אסורין מן הדין, דכיון דרבי מאיר חייש למיעוטא אית לן למיחש שמא נהגין הן כמנהג מקומו אע"פ שאותו מקום מיעוט הוא לגבי כל המקומות הנודעין לנו שאין נעבדין בהן. וכן כל הצלמים הנמצאים בדרך אסורין מדינא מהאי טעמא, וכיון דרובא דעלמא מיתסר מדינא לרבי מאיר גזר אף במקום שידוע לנו שאין עובדין אותו משום אסור הנמשך מאותו מקום דכיון דרובא דעלמא אסור לרבי מאיר גזר מיעוטא משום רובא, אבל רבנן דלא חיישי למיעוטא ואין להם שום מקום שיהא אסור מן הדין אלא מקומו של רבי מאיר, לא אסרי בעלמא משום אותו מקום בלבד אלו דבריו. והר"ן האריך להשיג על הרמב"ן מצד הלשון ומצד הסברא, וכתב דנ"ל דהכי פירושא, דודאי לרבי מאיר כל המקומות שבעולם מותרין מן הדין ואפילו סתמן, אלא דכיון דאיהו בעלמא חייש למיעוטא, אלמא ס"ל דמיעוטא כמאן דאיתיה דמי, ומש"ה גזר שאר מקומות כדי שלא יבאו להכשל במקומו, דאע"ג דמקומו מיעוטא הוא ראוי לחוש לקלקולו. אבל רבנן דלא חיישי למיעוטא סבירא להו דמיעוטא כמאן דליתיה דמי, ולפיכך אין לגזור על כל העולם מפני חשש קלקול המיעוט.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן בעומדין על פתח מדינה.

רש"י כתב דהכל אליבא דרבי מאיר, דהיינו דלרבנן בין עומדין על פתח המדינה בין אין עומדין הכל תלוי בשיש בידו מקל או צפור או כדור. אבל הרמב"ם כתב [פ"ז מהלכות עבודת כוכבים] והנמצאות במדינה, אם היו עומדים על פתח המדינה והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור או כדור וכו' חזקתו שהיא לעבודת כוכבים וכו', מכלל דס"ל דרבי יוחנן דאמר בעומדין על פתח מדינה בין לרבי מאיר בין לרבנן קאמר, ואף שאמרנו שלרבנן אינו אסור רק במחזיק כדור וכו', היינו דוקא בעומדים על פתח המדינה. וכן פסק להלכה כרבי יוחנן, וכן פסק בשולחן ערוך [יורה דעה סימן קמ"א סעיף א'].

אסורים מחשש תערובת אסור וגם בדברים שלנו יהיה אותו דין אם נתערב בו אסור, ואם כך מה ראו למנות את כל הדברים האלו במשנה, הרי בכל מקום ומקום יש את הבעיות שלו, כמו בזמנינו שהרבה דברים צריכים הכשר בגלל ההתפתחות הטכנולוגית שגורמת בעיות כשרות, וזו מציאות של כל מקום ומקום, במקום אחד מערבים יין ובמקום אחר לא, והדבר נקבע לפי המציאות, כי כל אחד מבין שדבר שיש בו חששות אסור אסור לאכלו, והדברים האלו שמנויים במשנה נכונים רק למקומם ושעתם, ואין כאן שום כלל הלכתי שנוכל ללמוד ממנו, ויותר צריך לעיין, אם העובר על דברים אלו נקרא עבריין צ"ע, דהיינו דעבר ולקח את הדברים הנ"ל האסורים משום חשש תערובת דברים טמאים או שומן טמא או יין או חשש גילוי, ואחר כך התברר שבאמת לא היה גילוי ולא תערובת יין ולא שומן וכו', דהכל היה כשר בתכלית, האם נקרא עבריין שעבר על דברי חז"ל או שמא כלפי שמיא נחשב שאכל מאכלות אסורות, וצ"ע רב בכל זה.

והנה לענין חשש תערובת יין לכאורה יש לומר שהיא תקנת חז"ל לחוש לתערובת יין אף שהוא רק אסור דרבנן, כאן החמירו יותר, אמנם באופן שהחשש הוא משום דגים טמאים או שומן וכו' צריך עדיין להבין מה גדר תקנת חכמים כאן, הלא הוא חשש אסור שצריך לחוש בו בכל מקום ובכל זמן לפי עניינו.

והנה הבית יוסף [יורה דעה סימן קל"ד מחודש י"ג] הביא את לשון תשובת הרשב"א [ח"ג סימן רי"ד] דכתב, ברופאים שאמרת ראיתי שערוריה, שנותנים לחולים אותם המשקים הנעשים ביד גוים מחומץ שלהם ודבש או פנג ולא ידעתי להם מקום שיסמכו בו, שאם מפני שנתערב החומץ עם הדבש ובטל במיעוטו זה אינו שהרי עיקרו כך וכל שעיקרו כך אינו בטל וכל שכן באיסור יין נסך ואפילו בסתם יינם ככבשים שדרכן לתת לתוכן יין שאסרו אף על פי שטעמן קפילא ואין בהם טעם יין ולא הדברים שדרכן לתת לתוכן יין בלבד אסרו אף על פי שאין טעם האיסור ניכר בהם אלא כל הדברים הנעשים על ידיהם שרגילים לתת לתוכן שום דבר אסור אין אותו דבר האסור מתבטל במיעוטו להתירו ואף על פי שאילו נתערב כן ע"י ישראל היה בטל כגבינה של גוים למ"ד שאסרו מפני שמעמידין אותה בעור קיבה, ואף על פי שאין בה טעם בשר, ואילו מן הדין בטל כיון שאין בה טעם בשר דבשר בחלב בנותן טעם אלא שכל שאסרו להתרחק מהם בכל ענין אסרו וכן דעת הראב"ד ז"ל והוא הישר שבטעמים שנאמרו בדברים אלו ואף על פי שאפילו ודאי יינם שנתערב בשאינו מינו ובידנו או אפילו תחת ידם בטל ברובא לפי שזה דרך המקרה וכל שנתערב דרך מקרה לא החמירו בו עד שיהא נ"ט אבל כל שדרכן לעשות כן אסרו ואינו בטל וכו'. ע"כ. משמע דאסרו שלא מן הדין, ומשמע שכל שאסרו הוא

דף מ"א ע"ב

אתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה רבי יוחנן אמר אסורה, רשב"ל אמר מותרת.

והרי"ף פסק כרבי יוחנן דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה, וכן פסק כדעת שמואל [לקמן מ"ט ע"ב] דאמר אפילו שברי עבודת כוכבים מותרין, דמשמע שטעמו משום דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת, וכתב הר"ן די"ל דטעמא דשמואל דאף שעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה, מכל מקום לנשתברה מאליה לא חייש, דמסתמא עבודת כוכבים אינה משתברת מאליה דגוי מנטר לה שפיר, ומש"ה המוצא שברי עבודת כוכבים שרו, ואע"ג דאי ודאי נשתברה מאליה שבריה אסורין וכדברי יוחנן, לנשתברה לא חיישינן משום דלא שכיחא, אלא אמרינן דגוי רתח עליה ושברה משום הכי שריא דבטולי בטלה, וזהו טעמו של הר"ף שפסק כשמואל דאמר דמוצא שברי עבודת כוכבים מותרין וכרבי יוחנן דאמר דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה, אלא סבירא ליה דלא פליגי אהדדי, ועיין בזה עוד לקמן בסוגיא הנ"ל, דזהו עיקר מקומה.

דף מ"ב ע"ב

רבן שמעון בן גמליאל אומר שעל המכובדין אסורין, שעל המבוזין מותרין. אמר אביי מיפלח לכל דמשכחי פלחי, מיצר ומפלחי, הני תלתא דחשיבי ציירי להו ופלחי להו, למידי אחרינא לנוי בעלמא עבדי להו.

וכתב הרשב"א שכל צורה שהיא נעבדת בודאי אין בה חלוק בין מכובדין למבוזין, אבל יש מקומות שאין אנו יודעין אם נעבדין שם או לאו, ומשום הכי על המכובדין אסורין על המבוזין מותרין, שהכלים מודיעין אם נעבדין שם אם לאו, ולפיכך כתב שכל הכלים שיש בהן צורת עבודת כוכבים אסורין בין כלים מכובדים בין כלים מבוזים. וכן מה שאמרו דעובדי כוכבים לכל דמשכחי פלחי אפילו הכי תלתא בלחוד דהיינו צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון דחשיבי להו וציירי להו ופלחי להו מידי אחריני לא, ה"מ בסתם מקומות, אבל במקום שידוע שעובדין לצורה אחת המוצא כלים ועליהן אותה צורה אסורין, ולפיכך כתב רשב"א דבזמן הזה שחוקקין חקק בכלים ומציירין בהם עבודת כוכבים אף המוצא כלים שיש בהן דמות עבודת כוכבים אסורין. וכתב הר"ן דצריך לו עיון בזה, שאפשר שאין עובדין היום לצורות הללו אלא לזכר בעלמא עושין אותם:

דף מ"ג ע"א

אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן וכו', אמר אביי לא אסרה תורה אלא בדמות ד'

פנים בהדי הדדי וכו' אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון וכו' שאני ר"ג דאחרים עשו לו.

ויש כאן כמה חילוקים, דברים שאסור לעשותן, דברים שמותר שיעשו לו גוים כי אינו אסור רק לעשות, אבל מותר להשתמש בו, ויש שאסור משום חשדא. ובגמרא מצאנו כמה לשונות באביי, וכתב הר"ן דנראה דכולהו איתנהו להלכה, וכתב הר"ן דהעולה להלכה מהסוגיא הוא דמשמשים שבמדור העליון כארבעה פנים בהדי הדדי ופרצוף אדם אסור לקיימן ואפילו בשאחרים עשו לו, וכן שמשים שאפשר לעשותן כמותן בתבנית היכל ואולם וכו', אבל שמשין שבמדור התחתון כגון חמה ולבנה וכוכבים ומזלות מותר בשאחרים עשו לו כל היכא דליכא למיחש לחשדא.

והברייתא דטבעת שחותמה בולט, איכא מ"ד דלא היה בדמות שמשים שבמרום שאסרה תורה לעשותן, דרחמנא לא פליג בכל מה שאסר לעשותו בין בולט לשוקע, אלא מדובר בשאר צורות, שאע"פ שמותרות מן התורה בין לעשותן בין לקיימן, כל שהן בולטות אסורות מדרבנן משום חשדא, וכשהם שוקעות מותרות בדליכא חשדא, וכן צורות שבמדור התחתון שאסרה תורה לעשותן היכא שלא עשאן הוא אלא שאחרים עשו לו, אם הם בולטות אסור לקיימן מדרבנן ומשום חשדא, ואם שוקעות מותרות דאיסור תורה ליכא שהרי אחרים עשו לו, ומשום חשדא נמי ליכא כיון שהן שוקעות. ונמצא לפי לשון זה שכל הצורות שאסרה תורה אסור לעשותן בין בולטות בין שוקעות, ולקיימן, שבמדור העליון אסורות בין בולטות בין שוקעות, ושבמדור התחתון בולטות אסור לקיימן משום חשדא שוקעות מותרות דליכא חשדא, ושאר כל הצורות כולן בולטות אסורות בין לעשותן בין לקיימן שוקעות מותרות.

ולשון אחר אמרו שכל הצורות שאסרה תורה דוקא בולטות אסורות אבל שוקעות מותרות, וכל שאר הצורות בין שוקעות בין בולטות מותרות, והא דתניא טבעת שחותמה בולט וכו' באותן צורות שאסרה תורה מיתוקמא, דבהנהו איכא לאיפלוגי בין בולט לשוקע, אבל שאר כל הצורות בין בולטות בין שוקעות מותרות. והר"ן כתב דכלשון הראשון יש להכריע, עיי"ש בראייתו.

וכתב הר"ן בשם הרמב"ן ז"ל שכל אלו שאסרו משום חשדא לא אסרו אלא על המכובדין, אבל על המבוזין מותרין. וכתב עוד הר"ן דנראה שלא חששו לחשדא אלא בצורות שהיה מנהג העובדי כוכבים לעבדן, אבל כגון אלו מותרין לצור צורות כל שלא נודע ולא נשמע שיהיו נעבדות כלל, וכן המנהג לקיים צורות בולטות מאותן שלא אסרה תורה ולא שמענו מי שמיחה בכך.

והרמב"ם [פ"ג מהלכות עבודת כוכבים] יש לו דעת אחרת, שהוא כתב שם בדמות שמש מרום אסורין בין בולטין

בין שוקעין, ושאר כל הצורות חוץ מצורת אדם מותרין בין בולטות בין שוקעות, וזה שחלקו בין טבעת בולט לשוקע העמידה בצורת אדם בלבד, והקשה הר"ן מנין לו לחלוק בין צורת אדם לשמשי מרום, דהרי כולם מלא תעשון אתי נפקא, ואף הראב"ד ז"ל השיג עליו, וכתב הר"ן דאולי סובר הרב דמלאכי השרת מפני שאינן בעלי גוף וכן חמה ולבנה כוכבים ומזלות מפני שאינן נראין בולטין ואף בגלגלים אינן בולטין אלא משוקעות בתוכו ליכא לאיפלוגי בהו בין בולט לשוקע, אבל דמות אדם מפני שאינו נראה אלא בולט לא מתסר אלא בכי האי גוונא. ודעת הרמב"ם שם דלא מיקרי בולט אלא בשנראה עליון על החותם או על הלוח, אבל צורות שאורגין על הבגד או שמציירין בסמנים על הכותל או על הטבלא לא מיקרי בולט:

והריטב"א כתב במסקנת הסוגיא, שמעינן מינה שדמות חמה ולבנה ומשמשי האמורין למעלה אינן אסורין אלא בבולטין, דאי לא הכא חותמה בולט אמאי מותר לחתום בה מפני שהחותם יוצא שוקע, אלא ודאי כדאמרן, וכן בדין דסתם חמה ולבנה ומזלות אינן נראין לעולם למראית העין אלא בולטין, ואף על פי שאומרים לפעמים מזל שוקע ידוע הוא שאין השקיעה ההיא כעין השקיעה הנזכרת כאן כנ"ל, ודר"ג בולטין היו שכן מראיהן.

וכתב עוד דצורת אדם שרגילין עתה לעשות האומנים בכלים הרי הן מותרין ואין צריך לחסר מהם שום אבר, דאי משום איסור עשיית פרצוף אדם, כיון שאחרים עשו לו מותר, ואי משום חשדא דעבודה זרה, כבר הדבר ידוע שאין צורה זו נעבדת אפילו כשהיא כצורת יש"ו ימח שמו וזכרו כשהיא על הכלים, ולא אמרו סמי עיניה דדין אלא לפי שכיוצא בו היה נעבד בזמן ההוא ומשום חשדא.

וכתב עוד דמסתברא דכל שאסור לעשות אפילו בדיו הוא אסור, שלא חלקו בין בולט לשוקע אלא בדבר החקוק, וצורת דיו כבולט חשוב לענין זה, והוא הדין לצורת רוקם בשש ומשי וכיוצא בו, והוא דלא כהרמב"ם הנ"ל.

ולחלכה [שו"ע י"ד סימן קמ"א], [סעיף ג'] המוצא כלים ועליהם צורות חמה או לבנה: הגה. דהיינו צורות הנעשים לשם חמה ולבנה, כמו שעושים בעלי הטלסמאות צורות לכוכבים, כגון צורות המתייחסות לשמש מציירים מלך מעוטר יושב על עגלה וכן יוצא בזה בלבנה יש להם צורה מיוחדת (רמב"ם בפירוש המשנה וברטנורה שם). או דרקון והוא דומה לנחש, ויש כמין סנפירין בין פרקי חוליות שבצואר, אם הכלים מכובדים, אסורים שוודאי נעשו לשם עבודת כוכבים. ואם הם מבוזים, מותרים שלא נעשו אלא לנוי. ואלו הם מכובדים, שעל השיראים נזמים וטבעות. ומבוזים, (מטבעות) (הג"א ומרדכי ואגודה ורא"ש וסמ"ג לאוין צ"ב ובה"ג וכן מצאתי בתוספתא ר"פ

ז'), יורות, קומקומים חמי חמין וכוסות ששותים בהם, בין אם הם למטה מהמים או למעלה מהמים. וכל זה בסתם שאין אנו יודעים שנעבדו כלים הללו, אבל בידוע שלא נעבדו כלים הללו, שעל המכובדים נמי מותרים. (דעת הר"ן) ויש מי שאומר שכל צורה שהיא נעבדת בודאי, אפילו על המבוזים אסורים, אף ע"פ שאין אנו יודעים שכלים הללו נעבדו. ולפי זה בזמן הזה שמחקקים חקק בכלים ומציירים בהם צורת כוכבים ומזלות, המוצא כלים שיש בהם כוכבים ומזלות, אסורים: הגה. והמנהג כסברא הראשונה. ובזמן הזה שאין הגוים עובדין לצורות הללו, מותרים בהנאה אם מוצאן, אבל אין להשהותן. (תא"ו נט"ז) ויש מחמירים בכל הצורות הנזכרות, אף על גב דידעינן דלא פלחי להו. (כן משמע בטור ובתוספ' פרק כל הצלמים). וצורת דרקון מותר לעשותה, אלא שאסור להשהותה אצלו משום חשד (ב"י מהרא"ש והטור):

(ד) אסור לצייר צורות שבמדור שכינה, כגון ד' פנים בהדי הדדי, וכן צורות שרפים ואופנים ומלאכי השרת. וכן צורת אדם לבדו, כל אלו אסור לעשות אפילו הם לנוי. ואם עובד כוכבים עשאו לו, אסור להשהותם: הגה. ומיהו אם מוצא אותם, מותרים, מלבד בחמה ולבנה שדרך העובד כוכבים לעבדם, או שיש הוכחה שעשאו לעבדם, שאז אסור ככל הצלמים, כמו שנתבאר בריש הסימן (טור). במה דברים אמורים, בבולטת. אבל בשוקעת, כאותם שאורגים בבגד ושמציירים בכותל בסמנין, מותר לעשותם. וצורת חמה ולבנה וכוכבים, אסור בין בולטות בין שוקעות. ואם הם להתלמד, להבין ולהורות, כולן מותרות אפילו בולטות. (ויש מתירין בשל רבים, דליכא חשדא (טור בשם הרא"ש):

(ה) טבעת שיש עליה חותם, שהוא צורת אדם, אם היתה הצורה בולטת, אסור להניחה ומותר לחתום בה, ואם היתה הצורה שוקעת מותר להניחה ואסור לחתום בה מפני שהנחתם תעשה בו הצורה בולטת. (ואפילו חתם לו העובד כוכבים אסור להשהותה (כן משמע במרדכי פכ"ה ותוס') וה"ה בשאר צורות האסורות, (בטור וכ"כ הר"ן בשם הר"ף וכן משמע בכל הפוסקים):

(ו) צורות בהמות, חיות ועופות ודגים, וצורות אילנות ודשאים וכיוצא בהם, מותר לצור אותם, ואפילו היתה הצורת בולטת:

(ז) יש מי שאומר שלא אסרו בצורת אדם ודרקון אלא דוקא בצורה שלימה בכל איבריה, אבל צורת ראש או גוף בלא ראש, אין בה שום איסור לא במוצאו ולא לא במוצאו ולא בעושה, (וכן נוהגין):

(ח) לא יעשה בית, תבנית היכל כשיעור גבהו וארכו ורחבו. אכסדרה, תבנית אולם. חצר, תבנית עזרה. שלחן, תבנית שלחן. מנורה, תבנית מנורה. אבל עושה של חמשה קנים או של ששה או שמנה, אבל של שבעה

לא יעשה אפילו משאר מיני מתכות, ואפילו בלא גביעים וכפתורים ופרחים, ואפילו אינה גבוהה י"ח טפחים:

דף מ"ד ע"א

רבי יוסי ברבי חנינא אמר אבן שואבת היתה בה דהות דרא לה. רבי אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה ששוה ככר זהב וכו' זאת היתה לי כי פקודיך נצרתני וכו' מאי עדותה וכו' שהיה מניחה במקום תפילין והולמתו וכו' ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות, נזר זו כלילא, עדות א"ר יהודה אמר רב עדות הוא לבית דוד, שכל הראוי למלכות הולמתו, וכל שאינו ראוי למלכות אין הולמתו.

והוא לכאורה דבר פלא, דהרי ענין זה של עטרת שיקוץ בני עמון היה כבר בסוף ימיו של דוד, שכבר היה אחר מחצית שנות החמישים שלו, ואיך הפכה עטרה זו להיות לסימן לבית דוד לראוי למלוכה. ועוד, המקרא שהביאה הגמרא ויתנו עליו את העדות מדברת ביואש המלך, ובמעשה הזה היה בן שבע שנים, ואיך יתכן שעטרה זו היא עדות אצלו, וכי ראשו של ילד בן שבע הוא בגודל הראש של בחור, ואיך מתאימה עטרה זו לנער וגם זקן ואיש בוגר, הלא העטרה היתה בגודל אחד וכי ראשם של כל בית דוד היו באותו גודל, אתמהא. ורש"י בסנהדרין [כ"א ע"ב] פירש, שבקש להולמו ולא הולמתו, שתשב בראשו כתר מלכות ולא הולמתו, לפי שהיה שרביט של זהב בתוך חללה מדופן לדופן ואינה מתיישב בראשו אלא למי שיש לו חריץ בראשו, והיא עדות לבית דוד, שכל הראוי למלכות הולמתו, ומי שאינו ראוי למלכות אינו הולמתו. ע"כ. וזה יתכן אף בילד בן שבע, אבל איך הגיעה עטרה זו לבחינה זו בסוף חיי דוד, וחריץ זה היכן היה עד אותו יום, ומי הודיעם שהוא סימן לראוי למלוכה, ומשמע שהיה זה תנאי למי שצריך למלוך.

וכתב הבן יהודע, ומה שאמר עדות היא לבית דוד, נ"ל בזה רמז הכתוב [תהלים קי"ח כ"ב] אבן מאסו הבונים, היא העטרה שהיה בה אבן יקרה ששוה ככר זהב, ולכך קראה על שם האבן שבה, דבתחלה מאסו הבונים החכמים משום דהיתה איסור הנאה, אך אח"כ בא אתי הגתי ובטלה, ואז היתה לראש פינה בראש דוד המלך

ע"ה, ובאמת מאת ה' היתה זאת בדרך נס הנעשה ע"י שם הוי"ה ברוך הוא, יען היא נפלאה בעינינו שנמצא בה דבר פלא שהיה לובשה במקום תפילין והולמתו כדי שיהיה גם זה עדות למלכות בית דוד. ובזה יובן [זכריה ד' ז'] והוציא את האבן הראשה, היא אבן הנוכרת שתהיה עטרה למלך המשיח, ואז תשואות חן חן לה, חן מצד הגשמיות שבה שהיתה יקרה מאד, וחן מצד הרוחניות שבה שהולמת ראש הלובש אותה בדרך נס. ע"כ. דהיינו שהיה הכל בדרך נס ולא דבר טבעי.

ובאמת כעין זה איתא בתרגום לדברי הימים על הפסוק [דברי הימים ב' כ"ג, י"א] ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות וימליכו אותו וימשחוהו יהודע ובניו ויאמרו יחי המלך, ואפיקו ית ברא דמלכא ויהבו עליו ית כלילא דמלכותא די דבר דוד מעל רישא דמלכא דבני עמון ובה אבן טבא ושיבה די הוה חקיק ומפרש עלה שמא רבא ויקרא דקבעה תמן דוד ברוח קודשא והוה טימין דידה מתקל קנטינר דדהבא וסהדותא היא לבית דוד לכל מלכא די לא הוה מזרעיה דדוד לא הות מתקבלא על רישיה ולית אפשר די סובר יתה וכד חמון עמא דאתקבלת על רישיה דיהואש וסובר ית כלילא הימנו דמזרעא דדוד הוא ומן יד אמליכו יתיה ורביאו יתיה יהודע ובנוהי ואמרו יצלח מלכא במלכותיה. ע"כ. דהיינו דלתרגום הבחינה היתה האפשרות לשאת את העטרה על הראש, וזה היה מחמת השם שהיה חקוק על האבן שקבע דוד בעטרה הנ"ל, אבל הבחינה היתה אם הוא מזרעו של דוד או לא, וזה פלא, דכולם היו זרעו של דוד, אלא צריך לומר שהכונה לזרע הראוי למלוכה בית דוד.

וכן מפורש בזהר הקדוש [ח"א דף ק"י ע"ב] אתעטר דוד מלכא בהאי עטרא, דאיהי סהדותא לזרעא דדוד, דכתיב (מ"ב יא יב) ויתן עליו את הנזר ואת העדות, והאי הות מן מלכום דרגא דבני עמון, דכתיב (ש"ב יב ל) ויקח את עטרת מלכום, מלכום דרגא דבני עמון הוא, דכתיב ותהי על ראש דוד, ומתמן הוה סהדותא לבנוי לעלמין, ובה אשתמודע מאן דאיהו מן בנוי דדוד דאתחזי למלכא, ודאי דאמרין מן דוד הוא, דאפילו אתיליד בההוא יומא, יכיל הוה למסבל ההיא עטרא על רישיה, דהות משקל ככר זהב ואבן יקרה הות, ובר נש אחרא לא יכיל למסבלא, ודא הוא דכתיב ביואש, ויתן עליו את הנזר ואת העדות.